

DÉKÁNY ÁDÁM

Büntetőjogi Tanszék

Témavezető: dr. Ambrus István habil. egyetemi docens

DOI: <https://doi.org/10.56966/2024.7.Dekany>

A CSALÁS ÉS AZ INFORMÁCIÓS RENDSZER FELHASZNÁLÁSÁVAL ELKÖVETETT CSALÁS HALMAZATI KÉRDÉSEI

A csalás és a pénzmosás

Az általam vizsgált bírósági határozat kapcsán előjáróban megjegyezném, hogy annak tartalmával egyetértek. Vizsgálata éppen abból a szempontból válik érdekessé, hogy egy másik, tartalmilag hasonló bírósági határozattal ellentétes, így a gyakorlat számára nem okvetlen lehet nyilvánvaló, mely határozat szolgálhat alapul az ítékezés során.

A határozat szövege: BH 2017. 207. „Csalás elkövetője által a csalással megszerzett vagyontárgy eladása a jóhiszemű vásárlóval szemben újabb csalást nem valósít meg.

A szándékos vagyon elleni bűncselekmény tettese a saját bűncselekményéből származó dolog értékesítésekor "orgazdaként" viselkedik, mert az orgazda sem tulajdonosa az általa eladott dolognak. Az alapcselekmény tettese vagy részese azonban orgazdaság elkövetője nem lehet, mert az alapcselekmény elkövetője az azzal megszerzett dolog vagyoni haszonszerzés végett történő elidegenítésében közreműködésével valójában csak folytatja az - általa megvalósított - alapcselekmény elkövetését.

A szándékos vagyon elleni bűncselekmény elkövetője a jogtalan hasznot az alapbűncselekményt képező vagyon elleni bűncselekménnyel szerzi meg, s amikor az így megszerzett dolgot pénzre cseréli, akkor további jogtalan haszonszerzési célzat már nem állapítható meg.”

A hivatkozott bírósági határozat kapcsán megismétlem, hogy azzal semmi problémám nincs, annak tartalmával messzemenőig egyetértek. Mindazonáltal e 2017-es határozat óta a Btk. számos olyan helyen változott, mely érinti a hivatkozott bírósági határozatot, így annak tartalma új megvilágítást nyer.

Elsődlegesen fontos kiemelni, hogy a csalás elkövetéséből származó dolog vagy vagyon továbbértékesítése valóban nem valósít meg újabb csalást. Két rendbeli csalás megállapítása álláspontom szerint legfeljebb abban az esetben lenne indokolt, ha a megszerzett dolog vagy vagyon továbbértékesítése során nem csupán a haszon realizálását célozná, hanem a tranzakcióval további előnyöket próbálna szerezni az elkövető. Ebben az esetben a csalással megszerzett érték és a 3. személy számára megállapított többletérték különbözete eredményezheti esetlegesen a csalás újbóli megállapítását.

Azt is fontos hangsúlyozni, hogy a határozat meghozatalakor még létezett az orgazdaság, mint önálló törvényi tényállás. A 2021. január 1. előtt hatályos Btk. 379. § (1) bekezdés c) pontja így szólt: „*Aki lopásból, sikkasztásból, csalásból, hűtlen kezelésből, rablásból,*

kifosztásból, zsarolásból, jogtalan elsajátításból vagy orgazdaságból származó dolgot vagyoni haszon végett megszerez, elrejt, vagy elidegenítésében közreműködik, orgazdaságot követ el.”

2021. január 1. után azonban az orgazdaság megszűnt önálló delictumként funkcionálni, az beolvadt a pénzmosás törvényi tényállásába. A jelenleg hatályos Btk. 399. § (4) bekezdése foglalja magában az orgazdaságot. Gál István László professzor úr így ezt a bekezdést az „*orgazda jellegű statikus pénzmosás*”¹ elnevezéssel illetve erről szóló értekezésében. Az orgazda jellegű pénzmosást az követi el, „*aki a más által elkövetett büntetendő cselekményből származó vagyont megszerzi, felette rendelkezési jogosultságot szerez, vagy megőrzi, elrejt, kezeli, használja, felhasználja, átalakítja, átruházza, elidegenítésében közreműködik*”². Fontos továbbá megemlíteni, hogy az elkövetési magatartások többsége ebben az esetben nem jár a vagyon átalakulásával, az megőrzi eredeti formáját és rendeltetését.

A vizsgált bírósági határozatban nyilván nem beszélhetünk a fenti (4) bekezdés szerinti pénzmosásról, ugyanis az elkövetőnek csupán a magatartása, viselkedése „*orgazda jellegű*”. Emellett szükséges, hogy az alapcselekményt nem ő maga, hanem más kövesse el. Fontos azonban megjegyezni, hogy a pénzmosás összes alapesete nem követeli meg az alapcselekmény más általi elkövetését. A pénzmosás (1) és (2) bekezdésben foglalt alapeseteire ennek nincs hatása. Ezekben az esetekben ugyanis maga az alapcselekmény – jellemzően, mint itt is vagyon elleni bűncselekmény – elkövetője is utóbb megvalósíthatja a pénzmosás büntetettét is.

Az azonban az elemzendő bírósági határozat kapcsán is felmerülhet az aktuális bírósági gyakorlatban is, hogy az alapcselekményt követő utócselekmény értékelhető-e pénzmosásként? Ugyanis a megszerzett dolog vagy vagyon továbbértékesítése értelmezhető a pénzmosásról szóló Btk. 399. § (1) bekezdésében foglalt cselekményként, azaz, hogy ezzel az elkövető a szerzett vagyon eredetét igyekszik utóbb leplezni, elfedni.

Ilyen szempontból válik érdekessé az az általam már korábban vitatott³, 2014-es bírósági határozat, mely kimondja: „*a pénzmosás nem a csalás büntetlen utócselekménye, minthogy a törvény a pénzmosást kifejezetten kiemelte a lehetséges utócselekmények köréből*”.⁴ E bírósági határozat megalkotásának indoka többek között Tóth Mihály szerint az volt, hogy felrótták a joggyakorlatnak, hogy alig történik pénzmosás miatti elmarasztalás.⁵ Az orgazdaságnak a pénzmosás tényállásába való beépítése többek közt tud ezeken az adatokon javítani.

Fontos azonban ezen ponton megállni egy pillanatra és összevetni az általam külön tárgyalt bírósági határozatot a hivatkozott 2014-es határozattal, álláspontom szerint ugyanis az aktuális gyakorlat tükrében komoly ellentmondás lelhető fel közöttük.

A 2017-es bírósági határozat megállapítja, hogy a csalást követő – a hatályos Btk. szerint leginkább pénzmosásként definiálható utócselekmény – csupán a csalás folytatása. Természetesen az utócselekményt a hatályos szabályozás alapján magam értékeltem pénzmosásként, de a BH szövege alapján tulajdonképpen bármilyen delictumként értékelnénk az utócselekményt, az csupán „*csak folytatja az – általa megvalósított – alapcselekmény*

¹ Gál, 2021. 29. o.

² Btk. 399. § (4) bekezdés

³ Dékány, 2021. 8-9.o.

⁴ BH 2014.7.

⁵ Tóth, 2018, 420.o.

elkövetését”. Jelen esetben – álláspontom szerint – a célzat nem a vagyon eredetének elfedése vagy elleplezése, hanem a megszerzett dolog pénzre való cserélése. Más szóval az elkövető a hasznot realizálni akarja, azt az érdekkörébe kívánja vonni, hogy az alap-/előcselekmény elkövetésének legyen értelme. Ezt az álláspontomat megerősítette egy másik jogeset kapcsán Kármán, Mészáros és Tilki, akik szerint *„célzat hiányában az is bűncselekménynek számítana, ha valaki a be nem fizetett adóját a saját neve alatt elhelyezné egy bankszámlán, mivel ezzel már bankműveletet végzett az adócsalásból származó pénzzel. Ekkor külön pénzmosás miatt büntetőeljárást indítani célszerűtlen (és méltánytalan) lenne.”*⁶

Ezzel szemben a 2014-es bírósági határozat a pénzmosást, mint adott esetben a csalás utóselekménye kizárta az önálló utóselekmények köréből.

Az ellentmondás feloldható lenne azzal, hogy a 2017-es bírósági határozat ez esetben nagyobb relevanciával bír, mivel itt nem a vagyon eredetének elleplezése vagy elfedése volt a cél, hanem csak a vagyontranszformáció útján a haszon realizálása. Álláspontom szerint is ez történt ez esetben, tehát a pénzmosás nem lenne megállapítható a 2017-es határozatnak megfelelően.

Azonban az aktuális ítélkezési gyakorlatból kitűnik, hogy a jogalkalmazó sokszor indokolatlanul, tényállásszerűség hiányában is megállapítja a pénzmosás büntetettét az elkövetési magatartások sokaságára, valamint arra való tekintettel, hogy feltételezi, hogy az utóselekmény célja az alapcselekmény – álláspontom szerint az elkövetőtől észszerűen tanúsított – leplezése.

Ahogy arra Mezei Kitti is hivatkozott: *„Egyre gyakoribb – köszönhetően ezen eseti döntés (BH 2014.7.) kiterjesztő értelmezésének –, hogy az alapbűncselekményekből származó anyagi javaknak a bankszámlára helyezése, átváltása, bankszámlák közötti átutalása vagy felvétele (még akkor is, ha a pénz eredete, a pénzmozgás útja továbbra is könnyen nyomon követhető) már felveti a pénzmosás gyanúját, sőt akár a vád tárgyát képezheti és bűnösséget megállapító ítélet alapját adhatja.”*⁷

Ezen – véleményem szerint – hibás kiterjesztő értelmezés kapcsán egy esetet hoztam példaként, mellyel ügyvédjelölti tevékenységem során találkoztam. Jelen publikáció megírásakor elsőfokú ítélet még nem született, de a vádirat tartalmából levonhatók a megfelelő következtetések az ügyészégi gyakorlatról.⁸

A történeti tényállás szerint egy angol cég online stratégiai játékok gyártásával foglalkozik. Egy másik, ilyen játékok forgalmazásával foglalkozó holland cég a hivatkozott angol céggel hosszas tárgyalási folyamatban állt annak érdekében, hogy a szerzői jogokat és ezzel a forgalmazáshoz való jogosultságot megvásárolja az angol cégtől. Egy ez idáig ismeretlen elkövető a tárgyalási folyamatról tudomást szerzett, és az angol cég e-mail fiókjának belépési adataihoz hacker támadás útján hozzáférést nyert. Innentől kezdve az üzleti levelezéseket az ismeretlen elkövető folytatta le a holland céggel, amellyel egyezsége jutott.

A tranzakció lefolytatása előtt létrehozott egy Magyarországon bejegyzett kft.-t, melyben a vezető tisztségviselői feladatára felkérte I.r. és II.r. vádlottat. A levelezésben a kft. bankszámla adatait adta meg az angol cég nevében, melyre a holland cég el is utalta a kialakított vételárat. Ezen ponton fontos

⁶ Kármán–Mészáros–Tilki, 2016, 76–91.o.

⁷<https://kuria-birosag.hu/hu/kuriai-dontesek/mezei-kitti-penzmosas-egyes-esetei-biroi-gyakorlat-tukreben-kulonos-tekintettel> (letöltés dátuma: 2024.07.04.)

⁸ A folyamatban lévő ügyre tekintettel nem fogom ellátni ügyszámmal az általam írtakat. A történeti tényállás jelentős anonimizáláson esett át, de a jogilag releváns ismérvek nem változtak meg.

megjegyezni, hogy az I.r. és a II.r. vádlott feltehetően tudomással bírt a cég számlájára érkezett összeg bűnös eredetéről.

Az átutalás végrehajtása után az ismeretlen tettes különböző tranzakciók elvégzésére hívta fel az I. és a II.r. vádlottat, akik ezeket a bűnös úton szerzett vagyomból kapott „megbízási díj” ellenében meg is kísérelték végrehajtani.

Ezek mellett az I. és a II.r. vádlott hosszú idő óta tartozott a III.r. vádlottnak, akinek a saját részükből úgyszintén egyszeri utalást hajtottak végre az adósság törlesztése fejében. A III.r. vádlott a kapott összeg egy részét kivette készpénz formájában, egy másik részét pedig tovább utalta családtagjának, a IV.r. vádlottnak, aki a kapott összeget készpénz formájában úgyszintén kivette egy ATM-ből.

Az ügyészség vádiratában mind a négy vádlottakat egyaránt pénzmosás elkövetésével vádolta meg.

Álláspontom szerint nem vitatott, hogy I. és II.r. vádlottak valóban megvalósíthatták a pénzmosás büntettét, ugyanis tudomással bírtak a vagyon bűnös eredetéről és a tranzakciók – melyek elvégzésére az ismeretlen tettes hívta fel őket – valóban a vagyon bűnös eredetének elfedésére irányult. Sokkal érdekesebb azonban a III. és a IV.r. vádlott esete. Ahogy arra a konferencián elhangzott előadáson Geller Balázs professzor úr is utalt, esetükben nyilván elsősorban bűnösségi kérdés áll fenn, mivel a védelem álláspontja szerint nem voltak tudatában a vagyon bűnös eredetének. Ezen túlmenően viszont érdekes kiemelni a vádirati indokolást, mely lényege, hogy III.r. vádlott a vagyon egy részének egyszeri továbbutalásával és egyszeri készpénzfelvétellel, míg a IV.r. vádlott az egyszeri készpénzfelvétellel megvalósították a pénzmosás egy részmozzanatát, tevékenységük pedig egyértelműen azt célozta, hogy a hosszas tranzakciós hálózat útján a vagyon eredetét leplezzék/elfedjék.

A jogeset elején éppen erre a hibás, kiterjesztő gyakorlatra hivatkoztam a pénzmosás büntetlen utócselkményként való kizárása kapcsán. Ugyanis álláspontom szerint a bűnösségi kérdésen túl III. r. és IV.r. vádlott tevékenysége sehogy sem lehet tényállásszerű, ugyanis az egyszeri utalások és készpénzfelvételek célja nem az eredetleplezés, hanem a kapott vagyon érdekkörükbe vonását célozta.

Ahogy azt Mezei Kitti is kiemelte egy másik értekezésében, „*a dologgal összefüggésben igénybe vett pénzügyi szolgáltatások – a kétszeres értékelés tilalmára is figyelemmel – csak abban az esetben valósítják meg a büntettet, ha azok az eredetleplezési cél miatt túlmutatnak a bűncselekménnyel szerzett előny pusztá realizálásán.*”⁹

Ezen okból álláspontom szerint a pénzmosás büntette amúgy sem lenne megállapítható III. és IV.r. vádlott esetén. Mindazonáltal jelen jogeset álláspontom szerint kiválóan rámutat az uralkodó gyakorlatra, mely nem csak az ügyészségi, hanem az ítélkezési gyakorlatban is fellelhető. A bíróságok ugyanis a 2014-es BH roppant merev megfogalmazása miatt, illetve azért, mert a pénzmosásnak a Btk. 399. § (1) bekezdése szerinti alapesete tulajdonképpen erőltetve minden ilyen tevékenységre ráhúzható, nagyon ritkán állapítanak meg látszólagos anyagi bűnhalmazatot a csalás és a pénzmosás között.

Álláspontom szerint a 2014-es bírósági határozattal az általam hivatkozott 2017-es határozatot párhuzamosan lenne érdemes kezelni. Az ítélkezés során pedig aszerint kellene igazodni az egyik vagy másik határozathoz, hogy az alapcselekmény elkövetése után szükségszerű-e az utócselkmény elkövetése.

⁹ Mezei, 2018, 21-28.o.

Csalás és hamis magánokirat felhasználásának halmazata

Az általam vizsgált másik bírósági határozat a következőképpen szól:

BH 2017.10. „Az elkövető és a sértett által a sértett megtévesztésével kötött szerződésnek a sértett részére történő átadása felhasználásnak minősül, így alkalmas lehet a hamis magánokirat felhasználása vétségének a megállapítására.”¹⁰

A hivatkozott határozatban a csalás magánokirat felhasználásának vétségével halmazatban került megállapításra.

Az irányadó tényállás szerint: „A vádlott az egyes sértettek megtévesztése során vállalkozói szerződéseket, illetve megrendelő lapokat állított ki, melyek tartalmazták a felvállalt munkákat, egyes esetekben a munkavégzés határidejét, mely szerződések és megrendelések egy példányát a vádlott a sértettek részére átadta. Jelen esetben tehát a vádlott által kifejtett elkövetési magatartás, azaz a tévedésbe ejtés során az egyes valótlan tartalmú okiratok felhasználásra kerültek, azokat a vádlott a sértettek részére átadta, azaz az okiratokat éppen a tévedésbe ejtés során, annak érdekében használta fel.”¹¹

Az ügyészség indítványában hivatkozott arra a bírósági határozatra, mely szerint „*a csalás és a magánokirat hamisítást halmazatban kell megállapítani akkor is, ha a magánokiratot a csalás eszközeként használták. A csalás elkövetésének, a tévedésbe ejtésnek ugyanis számtalan más formája, módja, változata van. A magánokirat hamisítás útján történő tévedésbe ejtéssel elkövetés csalás csak egy a többféle elkövetési mód közül, ezért jelen esetben sem lehet mellőzni a csalás és a magánokirat hamisítás bűncselekménye halmazatának megállapítását.*”¹²

Álláspontom szerint az ügyészség által hivatkozott bírósági gyakorlat annak a halmazatbővítő gyakorlatnak felelt meg, mely az 1978. évi Btk. hatálybalépésével kezdett el megvalósulni, az előtte lévő, 1961. évi Btk. halmazatszűkítő gyakorlatával ellentétesen.

Az általam tárgyalt és az ügyészség által hivatkozott bírósági határozat jogpolitikai és jogalkalmazói indokainak megértése, és az általam konklúzióként levont következtetés érdekében itt tennék is egy kis kitérőt a halmazatszűkítő és a halmazatbővítő gyakorlat elemzése kapcsán.

Kitérő: Halmazatszűkítő contra halmazatbővítő gyakorlat

Tóth szerint a büntetlen eszközcselekmény megítélése nagyrészt annak a függvénye, hogy a korban éppen halmazatszűkítő vagy halmazatbővítő felfogás van érvényben.¹³ Ez az esetleges felfogás jogbiztonság szempontjából erősen megkérdőjelezhető, és személy szerint aggályosnak találnám, ha aktuális jogpolitikai állásfoglalásoknak kihatása lenne minősítési kérdésekre.

¹⁰ BH 2017.10.320

¹¹ Miskolci Törvényszék Bf.771/2015/5.

¹² BH 1981.42.

¹³ Tóth, 2018. 411.o.

Ugyanis az egység–halmazat témakörnek álláspontom szerint elsősorban inkább minősítési problematikának kellene lennie, majd utóbb ezt követően lehet büntetéskiszabási szempontból megvizsgálni a minősítés alapján. A sorrend felcserélése ugyanis a Tóth által is említett problémához vezethet, amikor is hamarabb születik meg az elképzelés a büntetés mértékéről, amihez utóbb kell olyan bírósági határozatokat keresni, amely az ehhez kapcsolódó minősítésnek érvényt szerezhet.

Általánosságban megállapítható, hogy az ügyészség a hatékonyabb eredmények elérése érdekében inkább a halmazatbővítő felfogás mellett teszi le a voksát kortól függetlenül. Ennek oka, hogy a célcselekmény miatti esetleges felmentés esetén az eszközcselekmény megállapítása még sikeressé teheti a vádat.

A halmazatbővítő gyakorlat túlsúlya egyébként már az 1978. évi Btk. hatálybalépése óta fellelhető. Akkoriban a gyakorlat legfőbb jogpolitikai indoka az volt, hogy ha a látszólagos értékelés során háttérbe lépő bűncselekményt egyazon elkövető a későbbiekben ismét elköveti, büntetőjogi szempontból nem lehetett visszaesőként minősíteni.¹⁴

A jelenleg hatályos Btk.-ban persze ez az indokolás már tárgytalan lenne, mivel a visszaesői minősítésnek (leszámítva a különös visszaesőt) nem feltétele az ugyanolyan, vagy hasonló bűncselekmény elkövetése. A halmazatbővítő felfogás azonban töretlenül érvényesül a jelenlegi joggyakorlatban is, és nem véletlen, hogy ennek kapcsán olyan jogesetet tárgyalok, ahol önállóan eszközcselekmény megállapításának lehet helye, ugyanis itt lesz leginkább fellelhető ez a halmazatot erőltető gyakorlat.

Elég csak arra gondolni – amit látni is fogunk –, hogy jelenleg csupán az in abstracto szükségképpen, és nagy ritkán gyakori összefüggések kapcsán mérlegeli egyáltalán a bíróság, hogy fennáll-e a látszólagos halmazat lehetősége. Ezzel szemben a halmazatszűkítő gyakorlatban, ami leginkább az 1961. évi V. törvény hatálybalépésével jelent meg, merőben más megközelítést alkalmaztak. Itt a valóságos és látszólagos halmazat elhatárolásának legfontosabb szempontja a cselekmények közötti okozatiság és összefüggések felderítése, illetve ennek fokozatainak megállapítása volt. Az 1961. évi Btk. hatálybalépése előtt, az 1950-es években a gyakorlat a halmazatot csupán az in abstracto szükségszerűség alapján volt hivatott kizárni, így a régebbi bírói gyakorlat csak kevés kivételt tett, ahol nem kellett valóságos halmazatot megállapítani.

Ez a témakör különösebben nem is volt terítéken, ugyanis a 1961. évi Btk. előtt a Csemegi-kódexet inkább az anyagi és alaki halmazat elhatárolása foglalkoztatta¹⁵, nem pedig a valóságos és látszólagos halmazat közti különbségtétel. Rövidesen azonban a joggyakorlat meghaladta ezt az elvet azzal, hogy az összefüggések vizsgálatának alapját immár az adott ügy alapulvétele jelentette. Magyarán az 1961 előtti gyakorlattól eltérően, a jogalkalmazók nem egyes törvényi tényállások egymás közötti összefüggését vizsgálták, hanem a bűncselekmény törvényi tényállását betöltő konkrét esetek belső kapcsolatát.¹⁶ Fontosnak tartották figyelembe venni egy halmazati kérdés megállapításakor a terhelt szándékát, az elkövetés körülményeit, illetve az adott helyzetet, tehát valamennyi körülményt, ami a konkrét esethez köthető a törvényi

¹⁴ Ambrus, 2014. 233.o.

¹⁵ Csemegi-kódex 95-96. §

¹⁶ Kvázi BJD 2622.

tényálláson túlterjeszkedik.¹⁷ Ezek függvényében döntöttek arról a kérdésről, hogy például a célcselekményt az elkövető vajon az eszközcselekmény mellőzésével is végre tudta volna-e hajtani.

Mindenképpen örömteli változás volt ez, hiszen sikerült túllépni a bűncselekmény törvényi tényállásának elvi alapú vizsgálatán az egymással eshetőlegesen fennálló viszonyukat illetően. Lehetségesnek tartom, hogy a jelenlegi joggyakorlatba is érdemes lenne visszahozni az ilyesfajta szemléletet.

Vissza a jogesethez

A történeti kitekintés után visszatérek a jogeset elemzésére, melynek függvényében álláspontom is sokkalta érthetőbb lesz. Az eset elemzése kapcsán két megválaszolandó kérdést teszek fel. Az egyik, hogy szükséges volt-e a vállalkozói szerződések és a megrendelő lapok előállítása a sértettek megtévesztéséhez? A másik, hogy ezen okiratok hiányában az elkövető megvalósította volna-e a csalást, mint utócslekményt?

Az első kérdésemet maga a történeti tényállás is megválaszolta, míg a második kérdés következik az elsőre adott válaszból. A történeti tényállásból kiemelt szövegrész alapján az okiratok a tévedésbe ejtés során, annak érdekében készültek. Ebből nyilvánvalóan egyenesen következik, hogy a vállalkozói szerződések és megrendelő lapok nélkül a sértett tévedésbe ejtése nem lett volna kivitelezhető. Innentől kezdve egyrészt irreális is lenne azt feltételezni, hogy ettől függetlenül az elkövető megkísérelte volna megvalósítani a csalás büntettét. Másrészt, ha akarta volna se lett volna tényállásszerű, ugyanis a tévedésbe ejtés vagy tartás, mint tényállási elem hiányzott volna. Összefoglalva, a hivatkozott okiratok felhasználásának hiányában nem csak az utó-, de még az eszközcselekmény sem valósult volna meg, effektíve nem beszélhetnénk bűncselekmény elkövetéséről.

Az elkövető tudata az okiratok szerkesztésekor nyilvánvalóan átfogta azt, hogy azokat az utócslekmény elkövetésétől várt haszon reményében használja fel. Az meg nyilvánvalóan nem életszerű, hogy az elkövető ugyan elkészíti a hamis okiratokat, de azokat utóbb nem használja fel. A tévedésbe ejtés szempontjából ugyanis önmagában az okiratok megléte nem releváns, csak azok felhasználásával lesz kivitelezhető a csalás elkövetési magatartása.

Érdekességképpen megemlíteném, hogy ismert ettől ellentétes álláspont is, sikkasztás és hamis magánokirat felhasználásának kapcsolatában. A határozat alapján *„a sikkasztással bűnhalmazatban kell megállapítani az annak leplezése érdekében elkövetett magánokirat-hamisítást”*¹⁸. A határozat indokolása szerint: *„a valótlan tartalmú vagy a hamis magánokirat készítése önmagában nem éri el a társadalomra veszélyességnek a büntető üldözéshez megkívánt fokát, csak akkor, ha ezt a magánokiratot felhasználják.”*

Nyilvánvalóan önmagában a bírósági határozat és annak indokolása is irreálisnak tűnik számomra, ugyanis az az elvárhatóságnak egyáltalán nem megfeleltethető. Mind az általam

¹⁷ Régi Btk. kommentár, 1968. 376-377.o.

¹⁸ BH 1980.227.

tárgyalt, mind a sikkasztásos jogeset esetén nehéz elképzelni azt, hogy az elkövető elkészíti ugyan az okiratokat, de aztán azokat „zsebre teszi” és nem használja fel.

Az általam tárgyalt jogesetnél ez esetben a csalás nem valósult volna meg, míg a hivatkozott bírósági határozatban – ahol utócsелеkményként van jelen – annak hiánya tulajdonképpen önfeljelentéssel járt volna.

Összefoglalva, álláspontom szerint a vagyon elleni bűncselekmények nagy részénél különösebb kockázatvállalás nélkül kijelenthető, hogy okirat-hamisítás nélkül nem is lennének elkövethetőek. Ennek következményeként az eszközcsелеkmény a szoros összefüggés miatt elveszíti önállóságát, így halmazati értékelés nem alkalmazható.

Már Angyal Pál is megfogalmazta¹⁹, hogy ez esetben hiába nyúlik túl az elkövetői tevékenység a magánokirat-hamisítás törvényi tényállásán, nem lehet azt megállapítani egy egyszerű indok miatt. Ugyanis a tévedésbe ejtés eszközeként éppenhogy ezen okirat felhasználása szolgáltszonszerzésre irányuló célzattal.

Emellett kiemelendő, hogy a csalás törvényi tényállásában szerepel a tévedés és a szonszerzés is²⁰, így még indokoltabbá válik az okirat-hamisítás önálló bűncselekményi jellegének elhagyása.

A probléma, hogy a jogalkalmazói gyakorlat általánosságban, a törvényi tényállási szintjén vizsgálja, hogy in abstracto szükségszerű-e az adott eszköz- vagy utócsелеkmény elkövetése, nélkülözve az adott jogeset sajátosságait.

Kétségtől eltekintve elfogadható az az ügyészégi érvelés, hogy a csalás és az elkövetési magatartásul szolgáló tévedésbe ejtés megvalósítható hamis okirat felhasználása nélkül is. Mindazonáltal, ahogy arra már rávilágítottam: ebben a jogesetben ennek hiánya nélkül nem csak csalásról, hanem bűncselekmény elkövetéséről sem beszélhetünk volna. Emiatt álláspontom szerint itt látszólagos anyagi bűnhalmazat, és a hamis-magánokirat felhasználásának vétsége önállóan eszközcsелеkményként való megállapítása lett volna indokolt.

Csalás és a közokirat-hamisítás halmazata

Előző fejezet folytatásaként szükségszerűnek tartom bemutatni a csalás közokirat-hamisítással való kapcsolatát is pár szemléltető jogesettel, ugyanis korunk halmazatbővítő gyakorlatától függetlenül még ezek a példák reprezentálják leginkább a hallgatók számára az önállóan eszközcsелеkmény témakörét.

Erre kiváló példa az a bírósági határozat²¹, amelyben a bíróság nem látja indokoltnak az eszközcsелеkményként megvalósuló okirat-hamisítás büntetését, ha az csupán a hatóság félrevezetésül szolgál az intellektuális közokirat-hamisítás realizálása érdekében. Ezt a

¹⁹ Bjt. 82. kötet, 107.o.

²⁰ Btk. 373. § (1) bek.

²¹ BH 1996. 290. III.

gyakorlatot a LB meg is erősítette²², ugyanis a hatóság megtévesztése szükségszerű mozzanata annak, hogy a célcselekmény létrejöheszen.

Hiába tűnik evidens példának a csalás és az okirat-hamisítás a látszólagos anyagi halmazaton belül az önállóan eszközcselekmény esetkörére, mégis a következő elemzésből látható lesz, hogy a bírói gyakorlat mennyire megosztott a kérdést illetően. A következőkben Tóth Mihály érvelését²³ mutatnám be a saját szavaimmal és megjegyzéseimmel.

A tényállás szerint a vádlott és vádlott-társai egy biztosításközvetítő kft nevében nagy számban juttattak biztosítási ajánlatokat különböző biztosító társaságoknak. Kiemelendő, hogy ezek nem tükröztek tényleges szerződési akaratot, illetve a jutalékot rendszerint fölvtették. Itt csalás mellett többrendbeli magánokirat-hamisítást is megállapítottak attól függően, hány különböző társasággal kötöttek megállapodást az elkövetők.

Az elsőfokú bíróság vizsgálata elsősorban arra terjedt ki, hogy a törvényi tényállás általában megvalósítható-e más módon²⁴. Számomra ez meglehetősen kérdéses elbírálási módszer, mivel – mint arra már utaltam az előző fejezetben – a törvényi tényállások egymáshoz való általános viszonyán túl érdemesebb lenne esetspecifikusan minden ügyben külön-külön a belső összefüggéseket vizsgálni. Továbbá ez alapján nyilvánvaló, hogy csalás valóban nem csak magánokirat-hamisítással követhető el.

A másodfokú bíróság a döntést illetően egyetértett az előzővel azzal a különbséggel, hogy már nem a törvényi tényállások viszonyát vizsgálta általánosságban (in abstracto), hanem a „biztosítók sérelmére elkövetett cselekményt” (in concreto)²⁵.

A konkrétabb nevesítésen túl megítélésem szerint ez csupán látszólagos eljárás annak érdekében, hogy a gyakorlatnak jobban megfeleljen, minthogy ez eseti vizsgálat eredményeként megszületett döntés, de tartalmában változatlanul inkább általános érvényű. A konklúzióm az ügyel kapcsolatban egybe is vágna a szerző, Tóth Mihály álláspontjával. A döntés az általam képviselt eddigi nézetekkel ellentétes, hiszen az nem eseti, hanem általános vizsgálódás tárgya volt. Ennek a legnagyobb problémája, hogy nehezen lehet az önállóan eszközcselekmény témakörében hivatkozási alapul szolgáló gyakorlati példákat találni éppen az esetek sokszínűsége miatt. Ezzel a döntéssel a bíróság tulajdonképpen az egyetlen biztosabb példának tetsző deliktumpárosításnak mondott ellent. Ha a másodfokú bíróság valóban eseti jelleggel vizsgálta volna meg az ügyet, akkor teljesen egyértelmű lett volna megint csak, hogy a csalás az előbűncselekmény megvalósítása nélkül nem lett volna megvalósítható. Tóth Mihály érvelését az előbűncselekmény kikerülhetetlenségét illetően itt változtatás nélkül is idézném, mivel számomra teljesen egyértelművé teszi az eset megítélését: *„megtévesztéssel szerzett jutalék folyósítására ugyanis egyedül és kizárólag az írásos szerződési ajánlatok benyújtása és elfogadása alapján kerülhetett sor”*²⁶.

Természetesen az okfejtésbe bele lehet kötni azzal, hogy a Polgári Törvénykönyv szerint jognyilatkozatot szóban és ráutaló magatartással is meg lehet tenni²⁷, de ezek a forgatókönyvek teljesen életidegenek egy biztosítási ajánlattétel esetén. Tóth is külön kiemeli, hogy a mai iratcentrikus világban a másik két megvalósítási mód erősen elképzelhetetlen. Ebből is egyértelműen látszódik, hogy az okirat-hamisítást célzattal követték el, méghozzá annak érdekében, hogy a csalás megvalósítható legyen, így a bíróság megállapítása számomra teljes

²² 5/2000. BJE

²³ Tóth, 2018. 418-419.o.

²⁴ Fővárosi Törvényszék 8.B. 1368/2012/355.

²⁵ Fővárosi Ítéletábla 2. Bf. 297/2016/43.

²⁶ Tóth, 2018. 419.o.

²⁷ Ptk. 6:4. § (2) bekezdés

mértékben indokolatlan. Az, hogy más esetekben ugyanezen törvényi tényállásokkal, hogyan lehetett volna még megvalósítani ezt a bűncselekményt, az ügy szempontjából abszolút irreleváns. Ugyanis különálló ügyről beszélünk, amelynek adottak a saját motívumai, és ezek eseti jellegű vizsgálatából tudunk csak következtetéseket levonni a fennálló eszköz-cél viszonyra és a köztük lévő okozatiságra.

Információs rendszer felhasználásával elkövetett csalás és készpénz-helyettesítő fizetési eszközzel visszaélés halmazata

A jogeset elemzése előtt érdemesnek tartom megfogalmazni, mi is lehetett jelen törvényi tényállás megalkotásának jogalkalmazói indoka a csalás szempontjából. A hallgatók körében a generális–speciális tényállások értelmezésében visszatérő hiba szokott lenni, hogy az információs rendszer felhasználásával elkövetett csalást speciális bűncselekményként értékeli a generálisabb csaláshoz képest, ami nyilvánvalóan nem igaz.

A tényállás megalkotásának indoka ennél sokkal egyszerűbb volt. Visszatérő problémát jelentett, hogy a csalás tényállása nem volt megállapítható abban az esetben, ha a passzív alany nem természetes személy volt. Így a tényállás megfogalmazása során a törvényhozó éppen abból indult ki, hogy természetes személy hiányában is megállapítható legyen a bűncselekmény elkövetése. Ahogy azt Kondorosi András meg is fogalmazta: *„Garanciális jelentőséggel is bír e bűncselekményi tényállás megalkotása: az információs társadalom mind szélesebb körű kiterjedésének éveiben már legalább akkora jelentőséggel bírhatnak a konkrét tévedésbe ejtett sértett nélkül – például az internet segítségével – megvalósított csalárd, visszaélészerű magatartások, mint a 'klasszikus', természetes személy sérelmére elkövetett csalási cselekmények.”*²⁸

Ezen előjáró szavak után vonom elemzésem körébe a következő bírósági határozatot, és előre bocsátva az értékelést – az eddigi nyilvánvalóan halmazatszűkítő nézeteimmel ellentétesen –, a határozatot túlzónak érzem ilyen szempontból.

A határozat szövege: *„Az információs rendszer felhasználásával elkövetett csalás - egyebek mellett - a jogosulatlanul megszerzett készpénz-helyettesítő fizetési eszköz felhasználásával valósulhat meg, ezáltal a készpénz-helyettesítő fizetési eszközzel visszaélés az előbbi bűncselekménynek rendszerinti eszközcselekménye. Ennek következtében e két bűncselekmény halmazata látszólagos, csak az előbbi bűncselekmény megállapításának van helye.”*²⁹

Az irányadó tényállás szerint a vádlott a sértett pénztárcájában megtalálta és jogtalanul megszerezte a sértett bankkártyáit. Már itt érdemes megjegyezni érdekességként, hogy amennyiben a bankkártya megszerzése jogszerű lett volna, úgy az azzal történő „jogtalan készpénzfelvétel a tévedésbe ejtett természetes személy hiányában nem csalásnak, hanem információs rendszer felhasználásával elkövetett csalás büntettének minősül.”³⁰

²⁸ Kondorosi, 2014, 73-75.o

²⁹ BH 2015.244.

³⁰ Kúria Bfv.73/2016/10.)

A jogeset ezen túl is felvet minősítési kérdéseket, ugyanis nem mindegy, hogy a vádlott a bankkártyát pénztárcával együtt tulajdonította el, vagy csupán abból, vagy a sértett közvetlen környezetéből vette el azt. Előbbi esetben ugyanis nem készpénz-helyettesítő fizetési eszközzel visszaélés, hanem lopás büntetnének megállapítása lenne indokolt.³¹

Tételezzük fel ezektől függetlenül, hogy az elkövető csupán önmagában a bankkártyát tulajdonította el. Ezt követően, napokkal később az elkövető különböző helyszíneken fizetett a bankkártyával, ezzel megvalósítva az információs rendszer felhasználásával elkövetett csalásnak a Btk. 375. § (5) bekezdése szerinti alakzatát.

Elsőfokon a bíróság valóságos anyagi halmazatot állapított meg, azonban a másodfokú bíróság csupán látszólagos anyagi bűnhalmazatot arra való tekintettel, hogy készpénz-helyettesítő fizetési eszközzel való visszaélés nélkül a csalás nem lenne elkövethető, így ez annak önállóan eszközcselekménye.

Véleményem szerint a szoros tér- és időbeliség hiánya okán ez a gondolatmenet nem felelhető meg a halmazati gyakorlatnak. Laikus szemlélőként is kitűnik, hogy a két bűncselekmény egymástól elkülönülten valósul meg: egyszer vádlott elveszi a bankkártyákat (első bűncselekmény), majd napokkal később különböző helyeken fizet velük (második bűncselekmény). Magyarán az eset egyértelműen anyagi halmazati megítélés alá kerül. Onnantól kezdve pedig, hogy egyértelműen anyagi halmazati kérdésként definiáljuk az esetet, a szoros tér- és időbeliség teljes hiánya miatt nem értékelhető látszólagos bűnhalmazatként az eset. Ezen kritérium hiányát maga a Kúria is elismeri az ítéletében: „*ezt követően (s: bankkártyák eltulajdonítását követően), időben és térben elkülönülten használta fel a három jogosulatlanul megszerzett bankkártyát*”³².

Nem tartom in abstracto szükségszerűnek a Btk. 393. § (1) bekezdésében foglalt tényállás elkövetését azért, hogy utána megvalósulhasson az információs rendszer felhasználásával elkövetett csalás. Ahogy az első cselekmény minősítésénél taglaltam, az eset eszközcselekménye más kontextusban nyugodtan lehetne a 370. § (2) bekezdés b) pont be) szerinti lopás is.

Természetesen nem vitatom, hogy ezen két bűncselekmény in abstracto nagy gyakorisággal előfordulhat egymás mellett. Mindazonáltal az általam tárgyalt korábbi két fejezet álláspontom szerint jelentősen ideálisabb példa a most tárgyalt témakörnél, de legalábbis egy lapon kezelendők.

Összefoglalva, a jogalkalmazótól ilyen téren igényelném azt a fajta következetességet, hogy ezek alapján az in abstracto gyakori együttes előfordulás ne legyen kizáró oka a látszólagos bűnhalmazat megállapításának önmagában azon okból, hogy a delictumok nem szükségszerűen együttesen előfordulók. Nyilvánvaló ugyanis, hogy itt nem beszélhetünk in abstracto szükségszerűségről.

³¹ Btk. 370. § (2) bek. b) pont be) pont – az elkövetési érték nem ismert számomra a jogesetben, annak függvényében a minősítés változhat.

³² BH 2015.244.

Összefoglalás

Mind a konferencián tartott előadásomban, mind jelen publikációmban igyekeztem rámutatni a csalás és az információs rendszer felhasználásával elkövetett csalás vonatkozásában azon határozatokra, melyek napjaink ítélkezési gyakorlatában a legmegkérdőjelezhetőbbek álláspontom szerint.

Nyilván a jogesetek kapcsán alkotott véleményem fenntartásokkal kezelendők és vitathatók, de álláspontom szerint a jogalkalmazói gyakorlatot nem az egység-halmazati témakör régről beidegződött dogmatikájának feltétel nélküli elfogadása, hanem a kor, elkövetési módszerek változásával és a technikai fejlődéssel járó új kihívások szülte, állandó vita serkenti.

Írásomat – mint a témában alkotott összes más értekezésemet is – Földvári József szavaival zárnám: „Nem tűzhetjük magunk elé célként a bűncselekmény-egység és a halmazat egész területének feldolgozását. Meg kell elégednünk ez alkalommal azoknak a kérdéseknek a tárgyalásával, amelyek a mai ítélkezési gyakorlatunkban a legtöbb nehézséget okozzák.”³³

Felhasznált irodalom

Ambrus István: Egység és halmazat – régi dogmatikai kérdés új megközelítésben. Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Büntetőjogi és Büntető Eljárásjogi Tanszék, Szeged, 2014,

Dékány Ádám: A látszólagos bűnhalmazat II. rész: A látszólagos anyagi bűnhalmazat. *Ügyészek lapja*, 2021/4. szám

Földvári József: Az egység és a halmazat határesetei a büntetőjogban. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1962.

Gál István László: A pénzmosás új magyar szabályozása 2021-től. *Büntetőjogi szemle*; Budapest; 2021/1. szám

Kármán Gabriella – Mészáros Ádám – Tilki Katalin: Pénzmosás a gyakorlatban. *Ügyészségi Szemle*, 2016/3.

Kondorosi András: Az információs rendszer felhasználásával elkövetett csalás. *Inforkommunikáció és jog*, 2014/2. (58.) <https://szakcikkadatbazis.hu/doc/5527910> (letöltve: 2024. 07. 04.)

Mezei Kitti: A Kúria harmadfokú végzése a jogtalan elsajátításról és a pénzmosásról. *Jogesetek Magyarázata*, 2018/3–4.

Tóth Mihály: A látszólagos anyagi halmazat egyes kérdései – gyakorlatias nézőpontból. In: *Ünnepi Kötet Varga Zoltán 70. születésnapja alkalmából*; Budapest; 2018; Pázmány Press

³³ Földvári, 1962, 12.o.

**THE PROBLEMS OF FRAUD AND FRAUD USING INFORMATION SYSTEMS IN
CONNECTION WITH SET OF CRIMES**

In my publication, I examined when the offences in the title can be established together with other offences. There are many problems with this in Hungarian legal practice. On the one hand, there are old practices that are reminiscent of bad customs. On the other hand, there are new practices which do not correspond to Hungarian doctrine. In my publication, I therefore mainly deal with cases which, in my view, are neither in line with the natural approach nor with what can be expected of the offender. My paper is intended as a discussion paper on the subject. I believe it is important for the legal community to engage in a dialogue on the subject and not to give absolute credence to every case-by-case decision universally.